

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΧΩΡΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΜΑΚΩΝ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

ΜΗΝΑΣ ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

*Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας Σχολής Αρχιτεκτόνων
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο*

ΔΗΜΗΤΡΑ ΦΟΥΦΡΗ

*Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης
Υποψήφια Διδάκτωρ ΕΜΠ*

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΤΣΙΓΚΑΣ

*Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας Σχολής Αρχιτεκτόνων
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο*

email: angelidi@central.ntua.gr

Περίληψη

Η εισήγηση αφορά στις κοινωνικές ανισότητες που εγγράφονται στο χώρο, ανισότητες που εντάσσουν μια ομάδα ανθρώπων στη διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού. Ως πεδίο έρευνας επελέγη η περιοχή του Δήμου Μύκης της Περιφερειακής Ενότητας (ΠΕ) Ξάνθης, η οποία κατοικείται σχεδόν αποκλειστικά από την μουσουλμανική μειονότητα των Πομάκων.

Στην περιοχή μελέτης, οι πολύ αυξημένες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες παίρνουν την μορφή κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ εγγράφονται εμφανώς και στη χωρική ανάπτυξη του πληθυσμού. Στην εισήγηση εξετάζουμε ειδικότερα την διαφοροποίηση της κοινωνικής σύνθεσης (κοινωνικού προφίλ) της περιοχής των Πομάκων -χωρική ενότητα (territory) που αντιστοιχεί στον Δήμο Μύκης- από εκείνη της «ευρύτερης περιοχής» -της ΠΕ Ξάνθης, όπως επίσης του Συνόλου της Ελλάδος.

Η ανάλυση δίνει προτεραιότητα σε παραμέτρους που έχουν κρίσιμη σημασία για τη μελέτη του χωρικού και κοινωνικού αποκλεισμού των Πομάκων της Ξάνθης. Ειδικότερα, αναλύονται τέσσερις ομάδες θεμάτων: (α) Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού (β) Το εισόδημα, η Απασχόληση και η Ανεργία (γ) Το κοινωνικοεπαγγελματικό προφίλ (τύπος) του πληθυσμού (δ) Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού. Εδώ γίνεται σε βάθος ανάλυση των δεδομένων της απογραφής πληθυσμού 2011 της ΕΛΣΤΑΤ σε συσχέτιση και με αποτελέσματα διερευνήσεων που αφορούν στην αμέσως προηγούμενη δεκαετία.

Επισημαίνεται ότι η παραπάνω ανάλυση επιχειρεί να εξηγήσει τον «πυρήνα» της όλης διαδικασίας χωρικού κοινωνικού αποκλεισμού της περιοχής των Πομάκων της Ξάνθης. Απαιτείται, όμως, συμπληρωματικά, η προσέγγιση του θρησκευματος και των πολιτιστικών χαρακτηριστικών της μειονοτικής ομάδας των Πομάκων, όπως επίσης των σχετικών δημόσιων πολιτικών για την συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού, ώστε να καταλήξουμε σε ένα ευρύτερο ερμηνευτικό σχήμα του χωρικού κοινωνικού αποκλεισμού των Πομάκων της Ξάνθης.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνικές ανισότητες, κοινωνικός χωρικός αποκλεισμός, Πομάκοι, μειονότητα

1. Εισαγωγή

Η εισήγηση αφορά στις κοινωνικές ανισότητες που εγγράφονται στο χώρο, ανισότητες που, εντάσσουν μια ομάδα ανθρώπων στη διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού. Σε ορισμένες περιοχές η δυναμική της άνισης κοινωνικής διαίρεσης οδηγεί στον αποκλεισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων από τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό και την δυναμική των γειτονικών τους περιοχών, σε κοινωνικό χωρικό αποκλεισμό. Αντικείμενο της εισήγησης είναι η διερεύνηση των παραγόντων, των κινητήριων δυνάμεων (driving forces) που οδηγούν στον κοινωνικό χωρικό αποκλεισμό, σε συνάρτηση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των «αποκλεισμένων» κοινωνικών ομάδων. Ως πεδίο έρευνας επελέγη μια περιοχή που κατοικείται σχεδόν αποκλειστικά από

2. Οι κρίσιμες παράμετροι για την μελέτη του κοινωνικού αποκλεισμού

Προκειμένου να απαντήσουμε στην υπόθεση / ερώτηση που θέσαμε παραπάνω αναφορικά με τον αποκλεισμό των Πομάκων της Ξάνθης, οφείλουμε να εξετάσουμε κρίσιμες παραμέτρους σχετικά με: (α) Την Απασχόληση - Ανεργία και γενικότερα το ανθρώπινο δυναμικό, όπως και με τα εισοδήματα (β) Ζητήματα που συνδέονται με τις κοινωνικές υποδομές (γ) Ζητήματα που συνδέονται με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της συγκεκριμένης χωρικής κοινωνικής υποβάθμισης.

Αυτή η δέσμη ζητημάτων αποτελεί σε αρκετό βαθμό τον πυρήνα του ερμηνευτικού σχήματος που αναζητούμε εδώ. Όπως επισημάναμε όμως, ο χαρακτήρας και ο ρόλος των πολιτισμικών διαφορών μεταξύ του χριστιανικού και του μειονοτικού πληθυσμού έχει επίσης μεγάλη σημασία για την εξήγηση του «αποκλεισμού». Το ίδιο ισχύει και για τον τρόπο ένταξης της περιοχής μελέτης στην ευρύτερη χωρική οικιστική δομή (ότι πρόκειται για «ορεινή απομονωμένη» περιοχή). Όμως, δεν θεωρούμε σκόπιμο να ασχοληθούμε σε αυτή την εισήγηση με αυτές τις δυο πτυχές του όλου ερμηνευτικού σχήματος, γιατί δεν θα μπορούσε να γίνει αυτό ικανοποιητικά στο πλαίσιο μιας μικρής σε έκταση εισήγησης. Παραπέμπουμε σχετικά, μεταξύ άλλων, στο: Φουφρή 2010.

Απασχόληση - Ανεργία - Ανθρώπινο δυναμικό, εισόδημα

Το θέμα του δίπολου απασχόλησης - ανεργίας είναι σήμερα περισσότερο κρίσιμο, από δύο σκοπιές. Από τη μια πλευρά, οι σύγχρονες μεταβολές στην αναπτυξιακή διαδικασία, που συνδέονται με τη παγκοσμιοποίηση και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, οδηγούν σε περιορισμό της απασχόλησης, με γρήγορους ρυθμούς, σε κλάδους που φθίνουν ή αναδιαρθρώνονται, στη βάση της χρησιμοποίησης νέων, περισσότερο τεχνολογικά προηγμένων, μεθόδων παραγωγής. Από την άλλη πλευρά, η επίτευξη μιας πιο ανταγωνιστικής οικονομίας μέσω της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης αξιοποίησης της Έρευνας-Καινοτομίας απαιτεί και την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού, την αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων του με έμφαση ακριβώς στην αξιοποίηση της Έρευνας-Καινοτομίας (Αγγελίδης κ.ά. 2007). Επομένως, και οι ανισότητες ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες σε αυτό το πεδίο, τίθενται, σε ορισμένο βαθμό, με διαφορετικό τρόπο (και φαίνεται να διευρύνονται). Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και η αδυναμία πρόσβασης / ισότιμης ένταξης κοινωνικών ομάδων σε τμήματα της αγοράς εργασίας που παρουσιάζουν δυναμική και συγκριτικά μεγαλύτερες προοπτικές σταθερότητας συμβάλουν σημαντικά στην δημιουργία σχημάτων χωρικού κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο ζήτημα του εισοδήματος θα αναφερθούμε αναλυτικά παρακάτω - στο 3.

Ζητήματα που συνδέονται με τις κοινωνικές υποδομές και παρεμβάσεις

Περιλαμβάνεται εδώ το μεγαλύτερο μέρος των θεμάτων που αφορούν στο «κράτος πρόνοιας»: Υγεία, βασική εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια κλπ.

Εκείνα που αλλάζουν τα τελευταία χρόνια και στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και στην Ελλάδα είναι:

- Αυξάνεται ο βαθμός γήρανσης του πληθυσμού και απαιτείται για τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών η ποσοτική επέκταση αλλά και η βελτίωση των υπαρχουσών παροχών και η δημιουργία νέων παροχών.
- Αυξάνεται ο αριθμός και διευρύνεται το φάσμα κοινωνικών ομάδων που χρειάζονται ειδική στήριξη: μετανάστες, απολυμένοι, θύματα κοινωνικών διακρίσεων κλπ.
- Συνειδητοποιείται περισσότερο η σημασία του να στηριχθούν οι «μειονεκτικές» ομάδες του πληθυσμού, πέρα από τις κλασσικές ενισχύσεις (υποδομές, επιδόματα κλπ), με ειδικές ρυθμίσεις, ώστε συνολικά να τους παρέχονται ίσες ευκαιρίες στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή: γυναίκες, θρησκευτικές και άλλες μειονότητες, μετανάστες, ειδικές κατηγορίες ανέργων κλπ.

Οι «μειονεκτικές χωρικές ενότητες» και ο κοινωνικός χωρικός διαχωρισμός

Όπως μέσα στις σημερινές πόλεις έτσι και στον «περιφερειακό» / εξωαστικό και / ή χώρο διαμορφώνονται «μειονεκτικές» «χωρικές ενότητες» (*territories, territoires*) διαφόρων κατηγο-

ριών, οι οποίες χρειάζεται να αναβαθμιστούν τόσο για να παρασχεθούν ίσες ευκαιρίες απασχόλησης και ποιότητας ζωής στους κατοίκους τους, όσο και για να αναπτυχθούν οι χωρικές ενότητες συνολικά στην κατεύθυνση της ανταγωνιστικότητας, συνοχής και αειφορίας.

Στις περισσότερες από αυτές τις περιοχές, οι περιορισμένες κοινωνικές δυνατότητες των κατοίκων όσον αφορά στα εισοδήματα, το επίπεδο εκπαίδευσης, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας κλπ, όπως και ο χαμηλός βαθμός ελκτικότητας της περιοχής για επενδύσεις και άρα η περιορισμένη διαθεσιμότητα θέσεων εργασίας κλπ, αλλά επίσης και το υποβαθμισμένο οικιστικό περιβάλλον, αλληλεπιδρούν. Άρα, εκτός από τα καθαρά κοινωνικά χαρακτηριστικά των κατοίκων, χρειάζεται να αναφερθούμε και σε άλλες χωρικές πτυχές που συνδέονται με την υποβάθμιση / μειονεκτικότητα μιας χωρικής ενότητας.

3. Οι κοινωνικές ομάδες που αποτελούν αντικείμενο διαχωρισμού

Αρκετοί μελετητές (βλ. χαρακτηριστικά στο: Preteceille 2006) προτάσσουν σχετικά τη *θέση των ατόμων στην παραγωγική (και γενικότερα την οικονομική) διαδικασία*, όπως αυτή εκφράζεται ιδίως με τα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης όπως και τα ποσοστά ανεργίας και τα ποσοστά ένταξης στον Οικονομικά μη Ενεργό Πληθυσμό. Για την προσέγγιση, την εμπειρική ανίχνευση αυτής της «κοινωνικής διαίρεσης» έχει σχετικά πρωτεύουσα σημασία η κατάταξη των απασχολούμενων από τις αντίστοιχες Στατιστικές Υπηρεσίες σε «ομάδες επαγγελματών»: διευθυντικά στελέχη, επαγγελματίες-επιστήμονες-μηχανικοί, τεχνικοί, έμποροι και πωλητές, εργάτες (ειδικευμένοι, ανειδίκευτοι), υπάλληλοι γραφείου, άνεργοι κλπ. Χαρακτηριστικά, τα διευθυντικά στελέχη και οι «επαγγελματίες-επιστήμονες-μηχανικοί» έχουν σαφώς «ανώτερη» θέση στην παραγωγική διαδικασία (και συνακόλουθα υψηλότερες απολαβές κλπ) από τους εργάτες και τους υπαλλήλους γραφείου, ενώ οι άνεργοι και οι μερικώς απασχολούμενοι έχουν ακόμα δυσμενέστερη θέση στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία. Θεωρείται αφετηριακά ότι οι ομάδες των «εργατών» και των «ανέργων» αποτελούν αντικείμενο κοινωνικού διαχωρισμού. Επίσης, και τμήματα της ομάδας των «υπαλλήλων κλπ» (ιδίως οι ανειδίκευτοι) αποτελούν –ως αρχική υπόθεση- αντικείμενο κοινωνικού διαχωρισμού.

Συμμεριζόμαστε σε γενικές γραμμές αυτή την εκτίμηση. Όμως, θεωρούμε ότι θα πρέπει να συμπληρωθεί αυτή η ανάλυση με την μελέτη των απασχολούμενων (και του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού / ΟΕΠ) ανά τομέα (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής) και ομάδες κλάδων, όπως και ανάλογα με την «θέση στην εργασία» (σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ: εργοδότες, εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό, μισθωτοί, βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση). Οι δυο αυτές κατανομές των απασχολούμενων αφορούν επίσης σε όψεις της θέσης των κοινωνικών ομάδων στην παραγωγική διαδικασία. Επισημαίνουμε ότι δεν θα ασχοληθούμε εδώ με την δεύτερη παραπάνω κατανομή.

Ένα δεύτερο σημείο αφορά στο ρόλο που αποδίδει η μεθοδολογική προσέγγιση στο *εισόδημα*. Οι αγγλοσαξονικές μελέτες αποδίδουν πολύ μεγάλη σημασία στην κατανομή των κοινωνικών ομάδων ανάλογα με το εισόδημα ενώ άλλοι μελετητές –βλέπε και εδώ στις εργασίες των Preteceille και Rhein- του αποδίδουν πολύ μικρότερη σημασία. Εδώ η τοποθέτησή μας είναι ενδιάμεση. Θεωρούμε ότι το εισόδημα αποτελεί οπωσδήποτε δευτερογενές κριτήριο / δείκτη, όμως εμπεριέχει στοιχεία που συμπληρώνουν γόνιμα την ανάλυση του κοινωνικού χωρικού διαχωρισμού με βάση τις κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες.

Αναφερόμαστε εδώ, ενδεικτικά, στο Αγγελίδης κ.ά 2007, όπου αναπτύχθηκε εκτενώς μια παρόμοια εννοιολογική - μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία εφαρμόστηκε σε έρευνα για τις κοινωνικές ανισότητες σε μια μεγάλη ελληνική αστική περιοχή, εκείνη της Αθήνας. Επισημαίνουμε εδώ, ακόμα, ότι, τα κριτήρια προσδιορισμού των «αποκλεισμένων» εντός αστικού χώρου περιοχών δεν διαφέρουν ουσιαστικά από εκείνα που χρησιμοποιούνται για την διερεύνηση του αποκλεισμού στον χώρο της υπαίθρου.

Ένα ακόμα ενδιαφέρον σημείο αφορά στη συνεκτίμηση του *θρησκευματος* (των γηγενών) και / ή της *εθνικής προέλευσης* (π.χ. αλλοδαποί μετανάστες). Σε αυτό το κριτήριο αποδίδουν συνήθως πρωταρχική σημασία οι σχετικές μελέτες που αφορούν στις χωρικές ενότητες των ΗΠΑ,

όπου είναι συνήθως αρκετά έντονος ο χωρικός διαχωρισμός μεταξύ λευκών αφενός και μαύρων ή και άλλων (ισπανόφωνοι κλπ). Παρόλο που αυτή η παράμετρος έχει, κατά την άποψή μας, λιγότερη σημασία από ότι της αποδίδεται στις αμερικανικές μελέτες (συμφωνούμε και εδώ με τους: Preteceille και Rhein), έχει αντικειμενικά σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση των ομάδων που υφίστανται χωρικό κοινωνικό διαχωρισμό.

Θεωρούμε χρήσιμο να παραπέμψουμε, ακόμα, στις πολύ πρόσφατες ενδιαφέρουσες αναλύσεις (Catney, Sabater 2015 και Lyberopoulou, Finney 2017) χωρο-κοινωνικού αποκλεισμού κατά βάση εθνικών (και όχι κατά βάση θρησκευτικών) μειονοτήτων, στις οποίες χρησιμοποιούνται κατά βάση τα κριτήρια «αποκλεισμού» στα οποία αναφερθήκαμε.

Σημειώνουμε εδώ ότι οι απογραφές πληθυσμού της ΕΛΣΤΑΤ δεν καταγράφουν το θρήσκευμα των απογραφόμενων, γνωρίζουμε όμως από άλλες πηγές ότι το σύνολο των Πομάκων έχουν μουσουλμανικό θρήσκευμα, ενώ, όπως καταγράφεται και από την ΕΛΣΤΑΤ, έχουν ελληνική υπηκοότητα. Από την άλλη πλευρά, το ποσοστό μεταναστών χωρίς ελληνική υπηκοότητα στον Δ. Μύκης είναι πρακτικά αμελητέο.

Συνολικότερα, θεωρούμε ότι χρειάζεται να συνθέσουμε, να θεωρήσουμε ως αλληλοσυμπληρούμενες τις αναλύσεις με βάση τις κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες και το εισόδημα με εκείνες που αφορούν στο θρήσκευμα και την εθνικότητα, εξηγώντας τη σημασία που αποδίδουμε σε καθένα από τα κριτήρια που χρησιμοποιούν αυτές οι αναλύσεις. *Η συνθετική αυτή προσέγγιση μπορεί να οδηγήσει στον προσδιορισμό ενός κατάλληλου σχήματος / τύπου κοινωνικής και χωρικής συγκρότησης –εν προκειμένω στην περίπτωση του Δήμου Μύκης / Πομάκοι Ξάνθης - στο πλαίσιο και σε σύγκριση με την ευρύτερη περιοχή του (ΠΕ Ξάνθης) και το Σ. της Ελλάδος.*

4. Οι ηλικίες και ο βαθμός γήρανσης του πληθυσμού

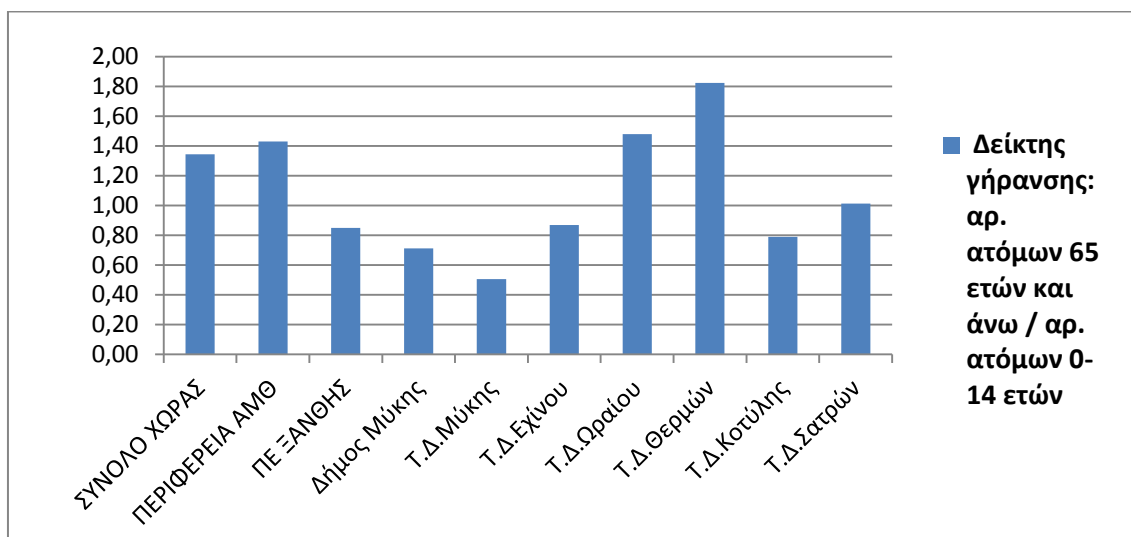
Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού του Δήμου Μύκης έχει μεγάλη σημασία, γιατί συναρτάται με ανάγκες για υπηρεσίες υγείας, κοινωνικής πρόνοιας κλπ αλλά και με τα ζητήματα κοινωνικής πόλωσης / κοινωνικού αποκλεισμού όπως και γενικότερα με τη δυνατότητα του πληθυσμού να συμβάλλει στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Χρησιμοποιούμε εδώ, κατ' αρχήν, τα μεγέθη ενός δείκτη γήρανσης: αριθμός ατόμων 65 ετών και άνω / αριθμό ατόμων 0- 14 ετών, ο οποίος απεικονίζει καλύτερα για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας το βαθμό γήρανσης του πληθυσμού.

Όπως προκύπτει, ο πληθυσμός του Δ. Μύκης ήταν το 2011 σαφώς νεώτερος από εκείνον της ΠΕ Ξάνθης- δείκτες γήρανσης αντίστοιχα: 0,71 και 0,85- και πολύ νεώτερος από εκείνους της Περιφέρειας ΑΜΘ -1,43- και της Ελλάδος -1,34 (Διάγραμμα 4.1). Έχει ενδιαφέρον να ανατρέξουμε εδώ στα Τοπικά Διαμερίσματα (ΤΔ) που εντάσσονται στον Δήμο Μύκης. *Το ΤΔ Μύκης –στο οποίο είναι ακόμα περισσότερο συγκεντρωμένοι οι Πομάκοι- έχει τον χαμηλότερο δείκτη γήρανσης -0,51- ενώ τα υπόλοιπα έχουν από 0,79 έως 1,82.*

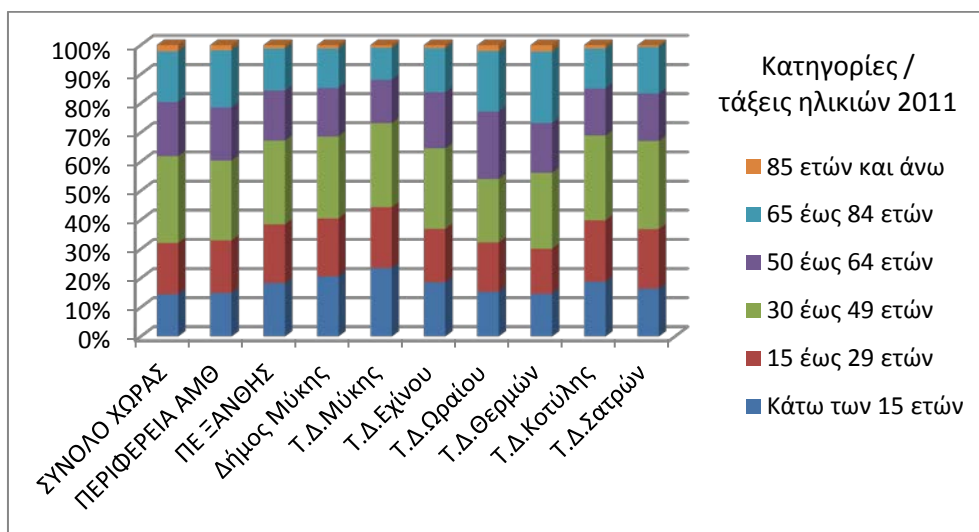
Ειδικότερα, ανά τάξεις / κατηγορίες ηλικιών: *ο Δ. Μύκης έχει και αυξημένο ποσοστό νεανικού πληθυσμού και μειωμένο ποσοστό ηλικιωμένου πληθυσμού.* Το ποσοστό % του νεανικού πληθυσμού –κάτω των 15 ετών- είναι σαφώς αυξημένο στον Δ. Μύκης (20,7%) συγκριτικά με την ΠΕ Ξάνθης (18,3%) και το Σ. της χώρας (14,5 %), και το ποσοστό των ατόμων 65 ετών και άνω είναι σαφώς μειωμένο (11,9 % στον Δ. Μύκης έναντι 15,7 % στην ΠΕ Ξάνθης και 19,5 % στο Σ. της χώρας - Διάγραμμα 4.1).

Διάγραμμα 4.1: Δείκτης γήρανσης του πληθυσμού: αρ. ατόμων 65 ετών και άνω / αρ. ατόμων 0-14 ετών στο Σύνολο Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης, τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης και τα ΤΔ που συναποτελούν τον Δ. Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

Διάγραμμα 4.2: Κατηγορίες / τάξεις ηλικιών 2011 % στο Σύνολο Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης, τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης και τα ΤΔ που συναποτελούν τον Δ. Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

5. Απασχόληση - ανεργία - ανθρώπινο δυναμικό, εισόδημα

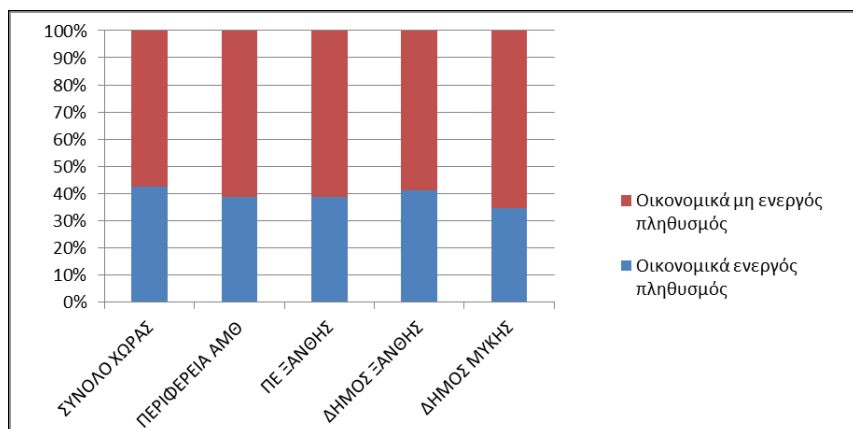
5.1 ΟΕΠ – Απασχολούμενοι - Άνεργοι

Η χρησιμοποίηση κατάλληλων στοιχείων για την εξέταση του ΟΕΠ, της απασχόλησης και της ανεργίας στην Ελλάδα παρουσιάζει αρκετές δυσχέρειες. Χωρίς να επεκταθούμε εδώ στη σχετική συζήτηση, χρησιμοποιούμε παρακάτω τα στοιχεία και τους ορισμούς για τον ΟΕΠ, τους Απασχολούμενους και τους Άνεργους από την απογραφή πληθυσμού 2011 της ΕΛΣΤΑΤ.

Η συμμετοχή % του ΟΕΠ στο σύνολο του πληθυσμού ήταν σχετικά χαμηλή στον Δ. Μύκης (34,7 %), μικρότερη από εκείνες για την ΠΕ Ξάνθης και το Σ. της Ελλάδος (38,9% και 42,4%, αντίστοιχα). Επισημαίνουμε, επίσης, ότι το ποσοστό % του ΟΕΠ στον συνολικό πληθυσμό το 2011 στον Δ. Ξάνθης (αστικό κέντρο) (41,1%) προσέγγιζε εκείνο της Ελλάδος (42,4%) (Διάγραμμα 5.1.1.).

Από την άλλη πλευρά, το ποσοστό του *Οικονομικά Μη Ενεργού πληθυσμού* στον Δ. Μύκης (65,3%) ήταν σημαντικά μεγαλύτερο από εκείνο του Δ. Ξάνθης (58,9%) το οποίο και πάλι είναι πιο κοντά στο σύνολο της Ελλάδος (57,6%) αλλά και από αυτό της ΠΕ Ξάνθης (61,1%).

Διάγραμμα 5.1.1. Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός 2011 στο Σύνολο Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης και τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης

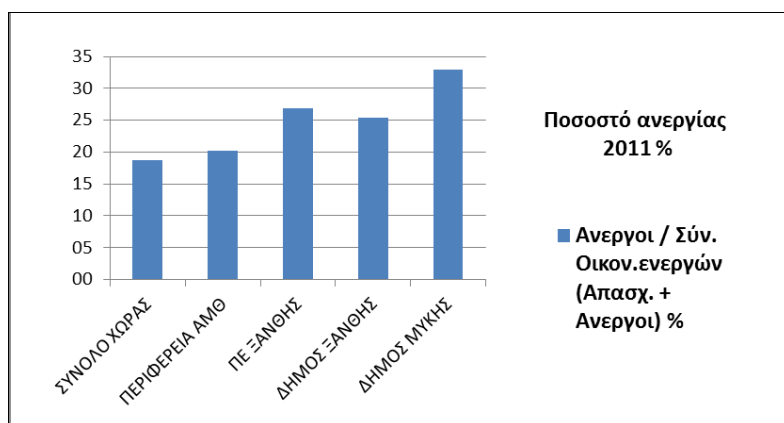

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

Όσον αφορά στο μέγεθος της ανεργίας:

Το ποσοστό της ανεργίας το 2011¹ στον Δήμο Μύκης ήταν εντυπωσιακά υψηλό: 33,0 % έναντι 18,7 % για το Σύνολο της Ελλάδος. Σχετικά αυξημένα ήταν και τα αντίστοιχα ποσοστά για τον Δ. Ξάνθης (25,4%), την ΠΕ Ξάνθης (26,9 %) και την Περιφέρεια ΑΜΘ (20,2%) (Διάγραμμα 5.1.2).

Διάγραμμα 5.1.2 Ποσοστό ανεργίας % 2011 στο Σύνολο Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης και τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

5.2 Εισοδήματα

Ός προς το εισόδημα: η ΕΛΣΤΑΤ καταγράφει το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) μέχρι το επίπεδο της ΠΕ. Επισημαίνουμε σχετικά ότι το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην ΠΕ Ξάνθης (όσο και στην Περιφέρεια ΑΜΘ) είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο μέγεθος για την χώρα. Δημοσιευμένα στοιχεία για το ΑΕΠ ανά Δήμο δεν υπάρχουν. Όμως, ειδικά για το 2011, υπάρχουν πρωτογενή δημοσιευμένα στοιχεία από τα οποία μπορεί να προκύψει το εισόδημα (που διαφέρει βέβαια από το ΑΕΠ) ανά Δήμο (βλ. στον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συσ-

¹ Αριθμός ανέργων / Σύνολο των Οικονομικά Ενεργών (Απασχολούμενοι και Άνεργοι) – βλ. στους ορισμούς της απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ για τους Ανεργούς και του Οικονομικά Ενεργούς

στημάτων / ΓΓΠΣ του Υπουργείου Οικονομικών). Ειδικότερα, υπάρχει σε σχετικά αρχεία, ανά ταχυδρομικό κώδικα, το Πλήθος Δηλώσεων Φορολογίας Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων και ο Μέσος Όρος Οικογενειακού Εισοδήματος (ΜΟΟΕ) που δηλώθηκε για το 2011. Αθροίζοντας τα σχετικά στοιχεία των ταχυδρομικών κωδικών ανά Δήμο αλλά και ανά ΔΕ, ΔΚ και ΤΚ (όπου αυτό έχει νόημα) προκύπτει το μέσο εισόδημα ανά Δήμο κλπ. Επεξεργαστήκαμε τα σχετικά στοιχεία για τον Δ. Μύκης και τις ΔΕ, ΔΚ και ΤΚ που εμπεριέχει. Από την συνολική σχετική ανάλυση, προκύπτει, χαρακτηριστικά: ο ΜΟΟΕ της ΠΕ Ξάνθης ανερχόταν το 2011 σε 13.500 Ευρώ έναντι 17.200 Ευρώ για το Σ. της Ελλάδος και, ενδεικτικά, 21.400 Ευρώ για την Αθήνα. Ο ΜΟΟΕ του Δ. Μύκης ανερχόταν σε περίπου 12.000-12.500 Ευρώ (βάσιμη εκτίμηση τάξης μεγέθους -δεν μπορούμε να μπούμε εδώ σε τεχνικές λεπτομέρειες) έναντι περίπου 17.500 Ευρώ για το Δ. Ξάνθης / αστικό κέντρο. Συνακόλουθα, είναι πολύ σημαντική η υστέρηση του Δ. Μύκης / των Πομάκων Ξάνθης ως προς το εισόδημα, συγκριτικά με την ευρύτερη περιοχή της και το σύνολο της χώρας

6. Τα κοινωνικοεπαγγελματικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού

Με βάση όσα συζητήσαμε στα παραπάνω σχετικά με τα κοινωνικοεπαγγελματικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού για την εργασία μας, επεξεργαστήκαμε τα δημοσιευμένα στοιχεία της απογραφής 2011 της ΕΛΣΤΑΤ για τις κατανομές των απασχολούμενων σε ομάδες επαγγελματιών και ανά τομείς και ομάδες κλάδων απασχόλησης, από τα οποία προκύπτουν χρήσιμες συμπληρωματικές όψεις της κοινωνικής χωρικής κατανομής στον Δ. Μύκης σε σύγκριση και στο χωρικό πλαίσιο της ΠΕ Ξάνθης και του Σ. της Ελλάδος.

6.1 Η κατανομή των απασχολούμενων σε ομάδες επαγγελματιών

Στην Ελλάδα, οι ομάδες επαγγελματιών έχουν οριστεί στις σχετικές δημοσιεύσεις της απογραφής πληθυσμού του 2011 από την ΕΛΣΤΑΤ. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτή την απογραφή χρησιμοποιήθηκαν εννέα ομάδες επαγγελματιών των απασχολούμενων² που εμπεριέχουν σε σημαντικό βαθμό την «εραρχική» θέση τους στην κοινωνική δομή. Π.χ. στη βάση αυτής της ομαδοποίησης, αθροιστικά, τα «ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη» και οι «επαγγελματίες» «εντάσσονται» στα «ανώτερα» στρώματα ενώ οι υπόλοιπες ομάδες στα μεσαία και χαμηλά στρώματα. Οι εννέα παραπάνω ομάδες επαγγελματιών παρουσιάζονται αναλυτικά στο Διάγραμμα 6.1.

Ειδικότερα, στον Δ. Μύκης το ποσοστό % συμμετοχής, αθροιστικά, των ανώτερων στελεχών και των επαγγελματιών ανερχόταν το 2011 σε μόλις 5,4%, ποσοστό εξαιρετικά χαμηλότερο από εκείνα για την ΠΕ Ξάνθης και το Σ. της χώρας: 19,3% και 24,1%, αντίστοιχα (26,7% για τον Δήμο Ξάνθης / αστικό κέντρο).

Το άθροισμα των ποσοστών για τους τεχνικούς, υπαλλήλους γραφείου και απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και τους πωλητές (κυρίως «λευκά κολλάρια» σύμφωνα με την σχετική ορολογία) ανερχόταν το 2011 στον Δ. Μύκης μόλις σε 8,7% έναντι 35,0% για την ΠΕ Ξάνθης και 39,4% για την Χώρα. Αντίθετα, στον Δ. Μύκης κυριαρχούν οι γεωργοί κλπ με 48,1% - έναντι 8,5% για το Σ. της χώρας (βλ. και στο Διάγραμμα 6.1). Οι «ειδικευμένοι τεχνίτες» έχουν επίσης σημαντική παρουσία στον Δ. Μύκης: ποσοστό 23,9% έναντι 12,3% για το Σ. της χώρας.

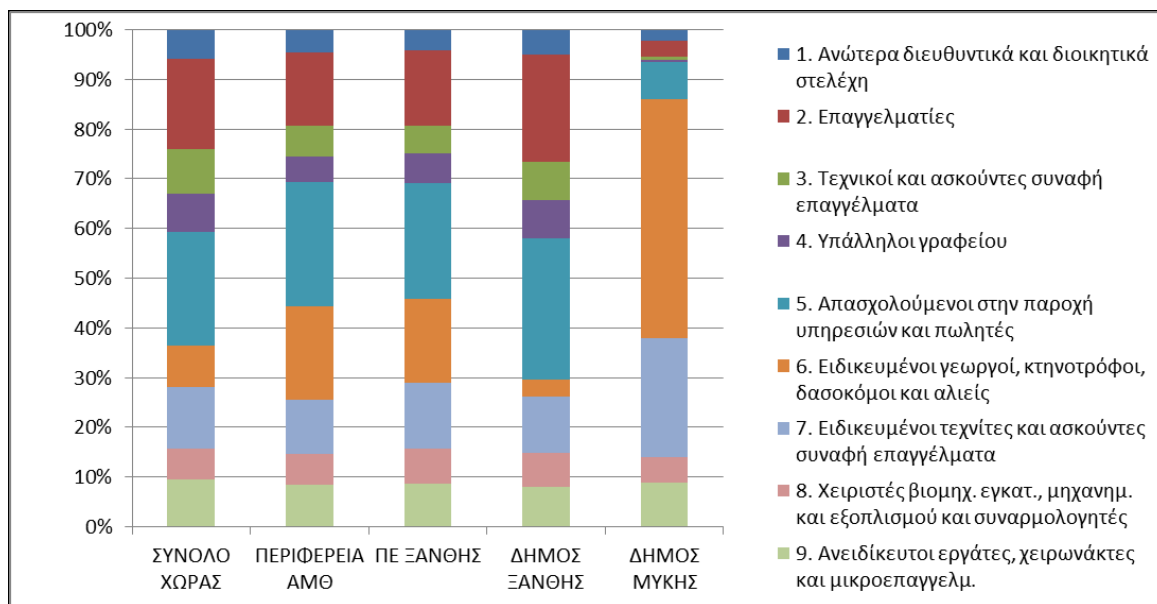
Τέλος, η συμμετοχή % αθροιστικά, των χειριστών μηχανημάτων και των ανειδίκευτων εργατών κλπ ανέρχεται σε παρόμοιο ύψος με εκείνο για το Σ. της χώρας: 13,9% έναντι 15,8%.

Όμως, μεγαλύτερη σημασία έχει το γεγονός ότι το ποσοστό του συνόλου των γεωργών, τεχνιτών, χειριστών μηχανημάτων και ανειδίκευτων (που συναρτάται αναμφίβολα ισχυρά με χαμηλά εισοδήματα) ανέρχεται σε 85,9% έναντι 36,5% για το Σ. της χώρας. Αυτό το «άθροισμα»

² Πρόκειται πάντα για απασχολούμενους όπως απογράφηκαν στον τόπο κατοικίας. Η ένταξη αυτών των απασχολούμενων σε καθεμιά από τις ομάδες επαγγελματιών επηρεάζει / επιδρά ισχυρά (συναρτάται) στην κοινωνική θέση των ιδίων απασχολούμενων αλλά και των αντίστοιχων νοικοκυριών, συναρτάται με τα αντίστοιχα εισοδήματα κλπ.

δίνει τον τόνο στην κοινωνική ζωή και συγκρότηση της περιοχής των Πομάκων της Ξάνθης και τεκμηριώνει σε μεγάλο βαθμό την ύπαρξη «μεγάλης απόστασης» που φθάνει στον «κοινωνικό αποκλεισμό» από τις γύρω τις περιοχές, από την ευρύτερη περιοχή της.

Διάγραμμα 6.1 Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα (μονοσήφιο) % το 2011 στο Σύνολο Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης και τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

6.2 Η κατανομή των απασχολούμενων ανά τομείς και κλάδους

Η κατανομή των απασχολούμενων –όπως απογράφονται στον τόπο κατοικίας (ανά ΟΤΑ) - ανά τομέα και ομάδες κλάδων απασχόλησης (τρεις τομείς / εννέα ομάδες κλάδων και «λοιποί κλάδοι») αποτελεί ακόμα μια ουσιαστική παράμετρο της κατανομής του πληθυσμού σε κοινωνικά στρώματα στον Δ. Μύκης και στις «ευρύτερες περιοχές» του. Μας δίνει, επίσης, μια πρώτη εικόνα της αντίστοιχης τομεακής / κλαδικής δομής των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Από το Διάγραμμα 6.2.1 κατανομής των απασχολουμένων στους τρεις οικονομικούς τομείς: πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή, το 2011, προκύπτουν τα εξής:

- Το ποσοστό απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα στον Δ. Μύκης είναι εξαιρετικά αυξημένο 48,2%) , σε σχέση με την ΠΕ Ξάνθης (17,9%) και την Περιφέρεια ΑΜΘ (20,7%). Το αντίστοιχο ποσοστό για την χώρα είναι μόλις 10,0%. Το ποσοστό για τον Δ. Ξάνθης (αστικό κέντρο) είναι εξαιρετικά χαμηλό (4,2%).

- Το ποσοστό απασχολουμένων στον δευτερογενή τομέα στον Δ. Μύκης είναι αρκετά αυξημένο 33,0%) , σε σχέση με την ΠΕ Ξάνθης (21,5%) και την Περιφέρεια ΑΜΘ (16,5%). Το αντίστοιχο ποσοστό για την χώρα (17,6%) είναι αντίστοιχου ύψους με εκείνο για την Περιφέρεια ΑΜΘ. Το ποσοστό για τον Δ. Ξάνθης (αστικό κέντρο) (19,0%) είναι παρόμοιου ύψους με εκείνο της Ελλάδος.

- Ο τριτογενής τομέας -που εμπεριέχει τόσο τις υπηρεσίες του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα- φαίνεται να είναι εξαιρετικά περιορισμένος στον Δ. Μύκης. Το ποσοστό των απασχολουμένων σε αυτόν σε σχέση με το σύνολο των απασχολουμένων ανέρχεται σε μόλις 18,8%. Αντίθετα, ως προς την απασχόληση, η Ελλάδα είναι μια «χώρα υπηρεσιών». Το αντίστοιχο ποσοστό ξεπερνάει το 70% (72,5%). Στον Δ. Ξάνθης (αστικό κέντρο) η συμμετοχή των υπηρεσιών είναι ακόμα πιο ενισχυμένη (76,8%), ενώ στην Περιφέρεια ΑΜΘ και στην ΠΕ Ξάνθης είναι μικρότερα από εκείνα της Ελλάδος, αλλά πάντως πολύ αυξημένα (62,8% και 60,7%, αντίστοιχα).

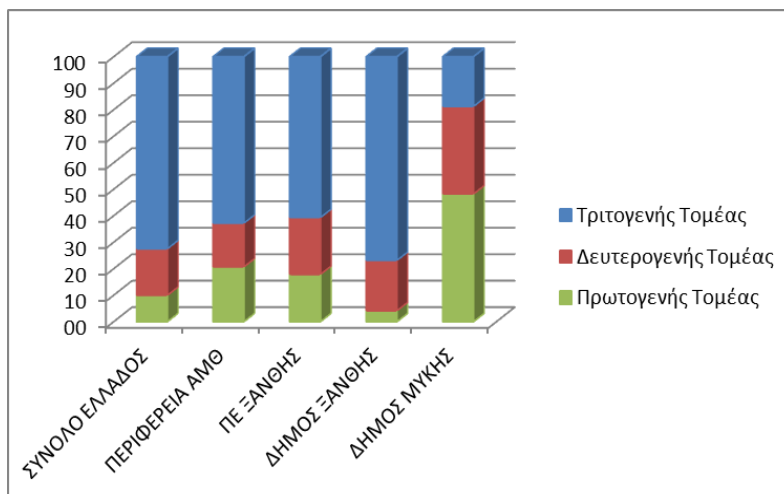
Ας προχωρήσουμε περισσότερο ως προς το προφίλ της απασχόλησης των κατοίκων του Δ. Μύκης σε σχέση με το Σ. της Ελλάδος και την ευρύτερη περιοχή της –την ΠΕ Ξάνθης, με βάση τα στοιχεία του 2011 για τους απασχολούμενους ανά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας

(«μονοψήφια» κατανομή κλάδων κατά την ΕΛΣΤΑΤ – η οποία περιλαμβάνει εννέα ομάδες κλάδων και «λοιπούς κλάδους» βλ. αυτή την κατανομή στο Διάγραμμα 6.2.2).

Το ποσοστό του Δ. Μύκης στην γεωργία κλπ υπερτερεί εντυπωσιακά, όπως ήδη επισημάναμε. Υπερτερεί κατά πολύ όμως και το ποσοστό του στο άθροισμα των κλάδων κατασκευών και μεταφορών: 19,4% έναντι μόνο 9,3% για την ΠΕ Ξάνθης και 12,0% για το Σ. της Ελλάδος. Στο άθροισμα κλάδων καταλυμάτων και εστίασης το οποίο συνδέεται με τον τουρισμό, ο οποίος είναι πολύ σημαντικός για την Ελλάδα, το ποσοστό της σε σχέση με άλλες χώρες είναι αυξημένο: 7,8%. Όμως εδώ το ποσοστό του Δ. Μύκης είναι πολύ χαμηλό: 3,0% –αντιστοιχεί ουσιαστικά μόνο σε απασχόληση στην εστίαση. Αντίστροφα, στο σύνολο των κλάδων των υπηρεσιών (που δεν ταυτίζεται με τον «τρίτογενή τομέα» που εξετάσαμε παραπάνω, το ποσοστό απασχόλησης για τον Δ. Μύκης είναι πάρα πολύ μειωμένο: μόλις 3,0% έναντι 5,6% για την ΠΕ Ξάνθης και 7,8% για το Σ. της Ελλάδος. Αν εξετάσουμε μόνο την απασχόληση στην Δημόσια Διοίκηση και την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση – κλάδους που αντανάκλουν την δημόσια / κρατική προσπάθεια για εξισορρόπηση της μειονεξίας των λιγότερο αναπτυγμένων κοινοτήτων και περιοχών, το ποσοστό απασχόλησης στον Δ. Μύκης ανέρχεται μόνο σε 1,3% έναντι 10,9% στην ΠΕ Ξάνθης και 9,7% στο Σ. της Ελλάδος. Αν δούμε το άθροισμα των κλάδων εκπαίδευσης – υγείας – κοινωνικής μέριμνας, ο Δ. Μύκης «χάνει» κατά πολύ: το σχετικό ποσοστό ανέρχεται μόνο σε 3,5% έναντι 14,3% για την ΠΕ Ξάνθης και το Σ. της Ελλάδος αντίστοιχα.

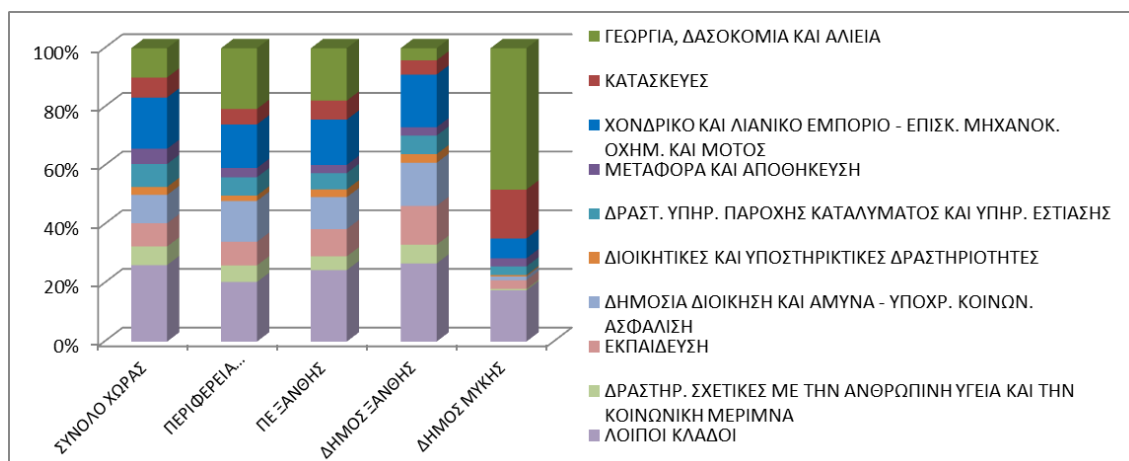
Συνοψίζοντας: Η απασχόληση στον Δ. Μύκης είναι εξαιρετικά διευρυμένη στον πρωτογενή τομέα, αρκετά αυξημένη στον δευτερογενή και εξαιρετικά περιορισμένη στον τριτογενή (υπηρεσίες) συγκριτικά με ότι ισχύει για το σύνολο της Ελλάδος. Η διαφοροποίηση (η «απόσταση») του Δ. Μύκης ως προς την σύνθεση της απασχόλησης από την ΠΕ Ξάνθης ως ευρύτερη περιοχή στην οποία εντάσσεται είναι επίσης εξαιρετικά μεγάλη.

Διάγραμμα 6.2.1 Απασχολούμενοι το 2011 κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας (τρεις τομείς) στο Σ. Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης και τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

Διάγραμμα 6.2.2 Απασχολούμενοι το 2011 κατά εννέα ομάδες κλάδων και «λοιπούς κλάδους» οικονομικής δραστηριότητας (τρεις τομείς) στο Σ. Ελλάδα, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης και τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

7. Το επίπεδο εκπαίδευσης

Προχωράμε τώρα σε ένα δεύτερο βήμα τεκμηρίωσης / ανάλυσης του τύπου κοινωνικού αποκλεισμού των Πομάκων της Ξάνθης, εξετάζοντας το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού του Δ. Μύκης συγκριτικά και στο πλαίσιο της ΠΕ Ξάνθης (ευρύτερη περιοχή) και της Ελλάδος. Από την ανάλυση της % κατανομής του πληθυσμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης το 2011³ (Διάγραμμα 7.1) προκύπτουν τα εξής:

- Το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού στο Δ. Μύκης είναι εντυπωσιακά χαμηλότερο από εκείνο του Δ. Ξάνθης (αστικό κέντρο), της ΠΕ Ξάνθης και του Σ. της Ελλάδος. Χαρακτηριστικά, στον Δ. Μύκης, το ποσοστό των διδακτόρων, πτυχιούχων ΑΕΙ κλπ ανερχόταν το 2011 μόλις σε 2,1% του συνόλου του πληθυσμού έναντι 16,7 % στον Δ. Ξάνθης, 11,2 % στην ΠΕ Ξάνθης και 16,7 % στο Σ. της Ελλάδος. Στους πτυχιούχους μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζει εξίσου εντυπωσιακή υστέρηση (ενδεικτικά: ποσοστό 0,3% έναντι 4,6% στο Σ. της Ελλάδος -βλ. και στο Διάγραμμα 7.1). Επίσης πολύ σημαντική είναι η υστέρηση του Δ. Μύκης στους απόφοιτους Λυκείου.

Πιο «ισορροπημένα» είναι τα αντίστοιχα ποσοστά όσον αφορά στους αποφοίτους Γυμνασίου ενώ οι απόφοιτοι Δημοτικού αντιστοιχούν στο μεγαλύτερο μέρος (49,0 %) του πληθυσμού του Δ. Μύκης έναντι μόνο 31,3% για την ΠΕ Ξάνθης και 23,3% για το Σ. της Ελλάδος. Τέλος, σε όσους αθροιστικά, εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση και όσους δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, αντιστοιχεί αρκετά αυξημένο ποσοστό: 25,5 % στον Δ. Μύκης, 19,5 % στην ΠΕ Ξάνθης και 12,4 % στο Σ. της Ελλάδος.

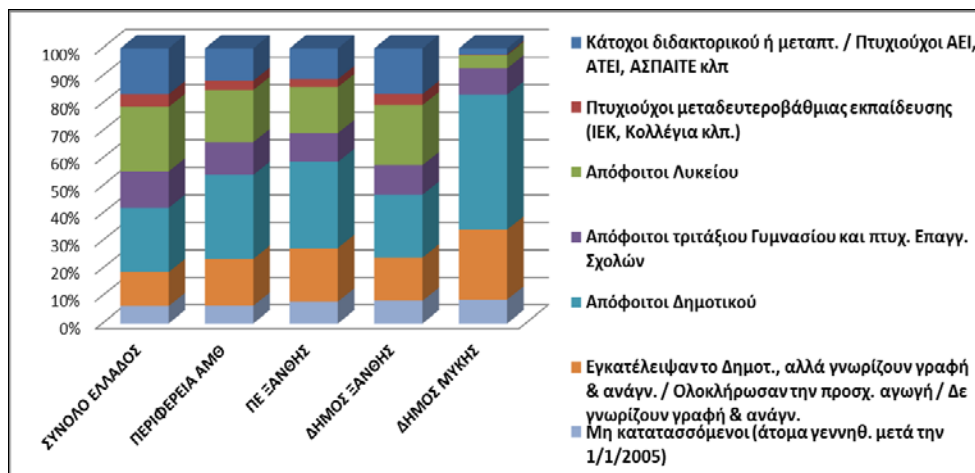
Ειδικότερα, είναι πάρα πολύ σημαντική η διαφοροποίηση του μορφωτικού επιπέδου ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες -κατά πολύ μεγαλύτερη από ότι παρουσιάζεται στην ΠΕ Ξάνθης και το Σ. της Ελλάδος. Χρειάζεται να τονιστεί ότι το ποσοστό των πτυχιούχων κλπ γυναικών στον Δ. Μύκης (στους Πομάκους της Ξάνθης) ανέρχεται σε μόλις 0,7% έναντι 3,6% για τους άνδρες. Το ποσοστό γυναικών πτυχιούχων είναι το χαμηλότερο μεταξύ όλων των Δήμων της χώρας⁴. Φυσικά το ποσοστό αυτό συναρτάται εν μέρει με το «εμπόδιο» που αποτελεί η μητρική γλώσσα (και το συγκεκριμένο θρήσκευμά τους) – αλλά πάντως επιδρά στους πολλαπλούς αποκλεισμούς των Πομάκων γυναικών: από την πρόσβαση στα δυναμικά τμήματα της αγοράς εργασίας και στον πολιτισμό και ευρύτερα στην κοινωνία των γειτονικών στον Δ. Μύκης περιοχών

³ Πρόκειται στις δημοσιεύσεις των αποτελεσμάτων της απογραφής πληθυσμού της ΕΛΣΤΑΤ για το 2011 για το σύνολο του πληθυσμού – και όχι για τα άτομα άνω των 10 ετών, όπως για το 2001. Όμως εμπεριέχεται (στα αποτελέσματα για το 2011) η κατηγορία ατόμων: «μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2005).

⁴ Παρόμοια πολύ χαμηλά ποσοστά διαπιστώνονται στον Δ. Τοπείρου της ΠΕ Ξάνθης και στους Δ. Αρριανών και Ιάσμου της ΠΕ Ροδόπης που παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά μουσουλμάνων μειονοτικών.

και στο Σ. της Ελλάδος.

Διάγραμμα 7.1 Μόνιμος Πληθυσμός κατά επίπεδο εκπαίδευσης 2011 - Κατανομή επί τοις % στο Σ. Ελλάδος, την Περιφέρεια ΑΜΘ, την ΠΕ Ξάνθης και τους Δήμους Ξάνθης και Μύκης

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ- Επεξεργασία: δική μας

8. Συμπεράσματα

Η κατανομή της απασχόλησης ανά ομάδες επαγγελματιών και ανά τομέα / κλάδο, σε συνδυασμό (συνέργεια) με την κατανομή του πληθυσμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημα του πληθυσμού στον Δ. Μύκης δείχνουν ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα κοινωνικο-οικονομικό χωρικό σχήμα / τύπο, εν προκειμένω των Πομάκων της ΠΕ Ξάνθης, που (α) δυσχεραίνει την ένταξή τους με όρους ίσων ευκαιριών στην ευρύτερη αγορά εργασίας και ιδίως στις ομάδες δραστηριοτήτων που έχουν καλύτερες προοπτικές (ατομικών εισοδημάτων αλλά και συμβολής στην ανάπτυξη της Ελλάδος) – ένα πρώτο «κοινωνικό φράγμα» (συνιστώσα του κοινωνικού αποκλεισμού) (β) συναρτάται με καταφανώς περιορισμένη παροχή δημόσιων και κοινωνικών υπηρεσιών απαραίτητων για την υπέρβαση του αποκλεισμού – δεύτερο «κοινωνικό φράγμα» που συνδέεται προφανώς με το πρώτο. Τα δυο αυτά «φράγματα» (που αλληλοσυνδέονται) είναι πολύ ισχυρά και τεκμηριώνουν την διαπίστωση ότι η χωρική κοινωνική διαφοροποίηση της περιοχής των Πομάκων της Ξάνθης φθάνει στον κοινωνικό και χωρικό αποκλεισμό.

Συνεκτιμώντας τις κοινωνικές και χωρικές όψεις της, απασχόλησης, του εισοδήματος, του μορφωτικού επιπέδου και της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού, διαπιστώνεται με πολύ μεγάλη σαφήνεια ότι ο Δ. Μύκης / περιοχή των Πομάκων της Ξάνθης έχει ένα κοινωνικό χωρικό πρότυπο εξαιρετικά διακριτό από εκείνο της ευρύτερης περιοχής της, το οποίο δεν είναι «ουδέτερο» κοινωνικά, αλλά αντίθετα πολύ φορτισμένο με εμπόδια / αποκλεισμούς που θέτει στους Πομάκους για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική ζωή.

Αναφορές

- Catney, G., Sabater, A. (2015), *Ethnic Minority Disadvantage in the Labour Market: Participation, Skills and Geographical Inequalities*, Joseph Rowntree Foundation, pp.1-96.
- Lymporopoulou K., Finney N. (2017), 'Socio-spatial factors associated with ethnic inequalities in districts of England and Wales, 2001–2011', *Urban Studies Journal*, Vol. 54(11) 2540–2560 SAGE Publications.
- Préteceille E., (2006), 'La ségrégation sociale a-t-elle augmenté? La métropole parisienne entre polarisation et mixité', *Sociétés contemporaines*, No 62, 69-93.
- Rhein C. (2003), 'Le Paysage Social en Île-de-France', in *Atlas des Franciliens*, Paris: IAURIF IN-ΣΕΕ, Vol. 3
- Αγγελίδης Μ. κ.ά., (2007), Αναπτυξιακές δυναμικές και κοινωνικοί μετασχηματισμοί στην Αθήνα κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, ΕΜΠ, Αθήνα
- Φουφρή Δ., (2010), Κοινωνικές ανισότητες στο χώρο: η περίπτωση του νομού Ξάνθης, Διπλωματική Εργασία στο ΔΠΜΣ του ΕΜΠ: «Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του χώρου» - Κατεύθυνση Β': «Πολεοδομία - Χωροταξία», Επιβλέπων: Μ. Αγγελίδης